

Yazar/Author
Polad ALİYEV*

Makale Adı/Article Name

Mali Politikaların Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Üzerine Etkisinin Panel Veri Yaklaşımıyla İncelenmesi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama

Analysing the Effects of Fiscal Policies on Regional Economic Growth and Income Distribution with a Panel Data Approach: An Application on Turkey

ÖZ

Gelir eşitsizliği, gelişmişlik durumuna bakılmaksızın dünyanın tüm ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de temel sosyo-ekonomik sorunlardan biri olarak görülmektedir. Bu durum bölgesel büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin incelenmesinin önemini belirtmekte ve çalışmanın itici gücünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda Türkiye özelinde merkezi ve bölgesel bütçe gelir ve harcamalarının gelir dağılımı ve bölgesel büyüme üzerine etkilerini tespit etmek çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Çalışmada Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) kapsamında 26 alt bölgenin 2014-2022 dönemine ait yıllık verileri kullanılarak bağımsız değişkeni GSYH ve Gini katsayısı olan iki farklı model kurulmuş, panel veri analizi yöntemiyle test edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, merkezi bütçe harcamaları, gelir dağılımını olumlu etkilemiş olsa da, bölgesel bütçe harcamaları olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bölgesel bütçe gelirleri gelir dağılımını olumlu etkilerken merkezi bütçe harcamalarının, bölgelerin aldığı göç ve büyümenin gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte büyümeye etki eden faktörler incelendiğinde ise bölgesel ve merkezi düzeyde bütçe gelirlerinin olumlu, bölgesel bütçe harcamalarının olumsuz, merkezi bütçe harcamaları, bölgelerin aldığı göç ve gelir dağılımının etkilerinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Gelişme, Gelir Dağılımı, Büyüme, Mali Politika, Panel Veri

ABSTRACT

Income inequality is seen as one of the main socio-economic problems in Turkey, as in all countries in the world, regardless of their development status. This situation indicates the importance of analyzing the relationship between regional growth and income distribution and constitutes the driving force of this study. In this context, the main objective of the study is to determine the effects of central and regional budget revenues and expenditures on income distribution and regional growth in Turkey. In the study, two different models with GDP and Gini coefficient as independent variables were constructed using the annual data within the scope of classification of Statistical Region, SR Level 2 (26 Region) for the period 2014–2022, and tested by the panel data analysis method. According to the results of the analysis, although central budget expenditures have a positive effect on income distribution, regional budget expenditures have a negative effect. In addition, while regional budget revenues positively affected income distribution, central budget expenditures, migration, and growth had no statistically significant effect on income distribution. On the other hand, when the factors affecting growth are analyzed, it is concluded that the effects of regional and central budget revenues are positive, regional budget expenditures are negative, and central budget expenditures, migration of regions, and income distribution are statistically insignificant.

Keywords: Regional Development, Income Distribution, Growth, Fiscal Policy, Panel Data

Extended Abstract

Budgets are seen as the most flexible and effective fiscal policy instrument used by the state in the process of income redistribution. In the theoretical analysis, there are various views on the sources of income, the causes of income inequality, the level of acceptability of this inequality, or the necessary measures of state intervention.

The main goals of this research are to examine the causes of income inequality, especially at the regional level, and explore the relationship between income distribution and economic growth. Additionally, it aims to evaluate the role of state intervention in reducing inequality and provide policymakers with useful insights to achieve their objectives.

The focus of the research is to empirically analyze the effects of budget revenues and expenditures on income distribution and growth at the regional level in Turkey.

Existing studies analyzing the relationship between these variables show that indirect taxes affect income distribution negatively, while direct taxes affect it positively. It is noteworthy that the effect of indirect and direct taxes on growth is positive. Although most of the studies show that growth does not positively affect income distribution, there are some studies that conclude that fair income distribution positively affects growth.

Moreover, in the empirical literature we have reviewed, we observe that the interaction between income distribution and regional growth and budget revenues and expenditures is generally analyzed at the level of separate types of revenues and expenditures. On the other hand, in our study, we have addressed this interaction at the general level of budget revenues and expenditures in the context of fiscal policies.

The study aims to investigate the effects of central and regional budget revenues and expenditures on income distribution and growth by using the annual data of the Republic of Turkey within the scope of classification of Statistical Region, SR Level 2 (26 Region) for the period 2014–2022. In order to fully cover the subject, two models were constructed. In the first model, regional and central budget revenues and expenditures, GDP, and migration of regions are taken as independent variables, while the Gini coefficient is taken as the dependent variable. In the second model, we have taken GDP as the dependent variable, regional and central budget revenues and expenditures, migration of regions, and the Gini coefficient as independent variables.

Among the variables used in the analysis, regional Gini coefficient and regional GDP, migration of regions are obtained from the database of the Turkish Statistical Institute (TUIK), while central and regional budget data are obtained from the database of the Ministry of Finance and Treasury. Panel data analysis was preferred as the research method. All analyses were performed using the "plm" library on version 4.3.1 of the R software language (Croissant and Millo, 2008). Since both models suffer from variance and autocorrelation problems, the Driscoll-Kraay (1998) robust estimator, producing consistent and robust coefficient estimates, was used to overcome these problems.

According to the findings obtained from the first model, regional budget revenues have a statistically significant and negative effect on the Gini coefficient. Since a decrease in the Gini coefficient implies an improvement in personal income distribution, it is concluded that regional taxes have a positive effect on personal income distribution. The findings also show that regional budget expenditures have a negative effect on income distribution, which is not in line with theoretical expectations. Unlike regional budget revenues, central budget revenues have a positive but statistically insignificant effect on the Gini coefficient, which is consistent with the findings of Martinez-Vazquez et al. (2012), Demirgil (2018), Karabulut (2020), Şener (2020), Hayrullahoğlu and Tuzun (2020), Eser and Genç (2020) and Tabar (2023). It is thought that the findings are due to the predominance of indirect taxes in central budget revenues, unlike regional budget revenues within the scope of development-oriented incentive policies.

Central budget expenditures have a positive effect on income distribution. These results are consistent with the theoretical expectations and the findings of the empirical studies of Afonso et al. (2008), Yücel (2011), and Özbay (2022). In Model 2, the statistically significant and positive effect of regional and central budget revenues on GDP indicates that the tax incentive policy has been successful to a certain extent. It is observed that regional expenditures have a negative and statistically significant effect on growth, while central expenditures have a positive but statistically insignificant effect. It is noteworthy that regional budget expenditures have a negative effect on both growth and income distribution, while regional budget revenues have a positive effect on both economic indicators.

This reveals that expenditure policies, as opposed to revenue policies, have failed to ensure the fairness of income distribution and stimulate production. One of the main measures to eliminate this may be to increase

the control mechanisms for expenditures. In line with theoretical and policy expectations, central budget revenues positively affected growth, and expenditures positively affected income distribution.

One of the main findings of the study is that growth and the Gini coefficient have no effect on each other, and the migration of regions has no effect on income distribution or growth. The limitation of this study is that budget expenditures and revenues are included in the model as a whole. In future studies, it may be possible to analyze which expenditure item has an effect on income distribution and growth by considering all components of regional budget expenditures separately.

Giriş

Gelir dağılımı, iktisat biliminin temel araştırma konularından birisidir. Özellikle son dönemde gelişmekte olan ülkelerde ve dünya genelinde gelir eşitsizliğinin artma eğilimleri dikkat çekmektedir (Baş, 2009). Üretim sürecine katılan ekonomik birimlerin gelir düzeyi ve bu birimlerin gelirlerinin toplamı olan milli gelirin oluşumu sadece üretim süreciyle ilgili değildir. Bu perspektifle bakıldığında, dağılım sürecinde ortaya çıkan ilişkiler, toplumun gelişiminin sosyo-ekonomik karakterini belirlemektedir. Gelir dağılımı ilişkilerine derinlemesine bakıldığında, ekonomik özelliklerin yanı sıra siyasi, felsefi ve sosyo-psikolojik özellikleri içerdiğini görülebilir. Bu nedenle toplumun bölüşüm ilişkileri sadece iktisat teorisinin değil, felsefenin, siyaset biliminin ve diğer sosyal bilimlerin de ilgi odağı olmuştur. Toplumdaki tüm sosyal sınıfların, kesimlerin ve siyasi-ideolojik grupların çıkarları yeniden üretim sürecinin bölüşüm safhasında rakabet halindedir (Aliyev, 2010).

Devletin, piyasaların etkisiyle oluşan faktör gelirleri şeklinde olan gelir dağılımına “birincil gelir dağılımı”, bunun mali politika araçlarıyla değiştirmesine “ikincil gelir dağılımı” veya “gelirin yeniden dağılımı” adı verilmektedir. Kamusal bütçeler gelirin yeniden dağılımı sürecinde devletin kullandığı en esnek mali politika aracı olarak görülmektedir. Ancak, literatür bütçe araçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin net bir fikir sunmamaktadır. Bu sonuç, bütçenin gelir kaynaklarının nasıl kullanılması ve hangi kaynaklardan oluşması ile doğrudan bağlı olmasının yanı sıra ülkede uygulanan mali politikanın farklı iktisadi özelliğe ve potansiyele sahip bölgelere göre de değişmektedir. Çünkü bütçe kaynakları ve harcama türlerinin farklı bölgelerdeki gelir dağılımı üzerindeki etkileri birbirinden farklıdır. Bölgelerin özellikleri, bütçelerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini farklılaştırmaktadır. Bu nedenle, bütçe gelir ve harcamalarının türlerinin bölgesel düzeyde gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin anlaşılması, devletin geliri yeniden dağıtma işlevini yerine getirmede kullandığı mali politikaların başarısını artırabilir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, farklı özelliklere sahip bölgelerde bütçe gelir ve harcamalarının bölgesel gelir dağılımı ve büyüme üzerindeki etkilerini araştırmak ve bu alanda literatüre katkıda bulunmaktır. Çalışma, 2014-2022 dönemini kapsayan iktisadi bölge birimleri sınıflandırmasına (İBBS) göre düzey 2 bölgelerinde yer alan 26 alt bölgeye ait yıllık veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma yöntemi olarak panel veri analizi tercih edilmiştir.

Makale Giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Makalenin giriş bölümü, araştırmanın temelini atmaktadır. İlk bölüm, gelir dağılımıyla ilgili teorik kavramları açıklamak adına önemli bilgiler sunmaktadır. Gelir dağılımı, ekonomik bir sistemin temel unsurlarından biridir ve bu bölümde bu kavramın genel teorik çerçevesi çizilmektedir.

İkinci bölüm, gelir dağılımıyla ilgili ampirik literatürün gözden geçirilmesine odaklanmaktadır. Bu kısımda, konuyla ilgili yapılan önceki çalışmaların bulguları, metodolojileri ve bu çalışmaların ortaya koyduğu temel trendler incelenmektedir. Bu gözden geçirme, çalışmanın mevcut literatüre katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın odak noktası olan Türkiye'deki bölgesel gelir dağılımının mevcut durumu detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Bu bölümde, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki gelir dağılımı eğilimleri, faktörler ve bu eğilimlerin nedenleri ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, çalışmanın temel veri seti ve kullanılan model detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu bölümde ayrıca, kullanılan yöntemlerin ve modelin ortaya koyduğu ampirik bulguların değerlendirilmesine yer verilmektedir.

Sonuç kısmında makalenin sonuçları ve öneriler verilmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Gelir Dağılımına İlişkin Teorik ve Kavramsal Açıklamalar

İktisat teorisinde gelir dağılımı, gelirlerin üretim faktörleri arasında bölüşümünü ifade eden fonksiyonel gelir dağılımı, bireyler veya hane halkları arasındaki bölüşümü gösteren kişisel gelir dağılımı, sektörler veya ekonomik faaliyet kollarına göre paylaşımı ifade eden sektörel gelir dağılımı, ülkenin farklı coğrafi bölgelerine göre paylaşımını ifade eden bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin kadın ve erkek nüfusu arasında bölüşümünü ifade eden cinsel gelir dağılımı, eğitim düzeyine göre sınıflandırılan eğitimsel gelir dağılımı olarak sınıflandırılmaktadır (Çetin, 2019).

Farklı iktisat ekollerinin ve akımlarının temsilcileri, gelir dağılımı sürecine dahil olan ekonomik birimlerin bu süreçte oluşan gelir çeşitleri, gelir çeşitleri arasındaki oran, onların kaynakları, bu gelirlerin hacmini belirleyen faktörlerin belirlenmesi, dağıtım mekanizmalarının ülkenin sosyo-ekonomik kalkınması ve refah durumu üzerindeki etkisinin incelenmesi gibi konulara kendi araştırmalarında yer vermişlerdir. Ayrıca, kendi mensubu oldukları iktisat ekolleri ve akımlarının iktisadi görüşleri doğrultusunda teorik kavramları ortaya koymaya çalışmışlardır. Gelir dağılımına devlet müdahalesi ile bağlantılı olarak, farklı okullar farklı fikirler ortaya koymuştur.

Klasik teori gelir dağılımına devletin Müdahalesine karşı çıkmıştır. Bu konudaki klasik görüş için bir referans noktası Adam Smith'in görünmez el teorisidir. Milletlerin Zenginliği (1776) kitabında, her bireyin kendi çıkarını gözeterek toplumun çıkarını da desteklediğini iddia eder. Smith'in diğer ana eseri olan Ahlaki Duygular Teorisi'nde (1759), yüksek gelirlilerin bunu yapma niyetinde olmadan düşük gelirlilerin çıkarlarını destekledikleri iddiasında bulunduğu bir paragraf bulmak dikkat çekicidir. Malthus Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme (1803) adlı eserinde ise düşük gelirlilere yardım yapıldığı takdirde bunun doğurganlığı artıracığı ve böylece fakirliğin daha da artacağını göstermektedir. Bu yaklaşıma paralel olarak hem Malthus hem de Ricardo, Kraliçe Elizabeth I (1558–1603) zamanından mevcut olan fakirlik yasasını eleştirmişlerdir (Sandmo, 2013: 57).

Klasiklerden farklı olarak Neoklasik okula mensup iktisatçılar ve teorisyenler gelirin sınıflar arasında değil üretim faktörleri arasında dağıtıldığı fikrini ileri sürmüşler, her bir üretim faktörünün payının onların üretime yaptığı marjinal katkı tarafından belirlendiğini ortaya atmıştır. Bu katkı faktör talebini dolayısıyla faktör fiyatını belirlemektedir. Marjinalizmin ortaya çıkması ve Neoklasik görüşlerin olgunlaşması ile birlikte kaynak dağılımında optimizasyon ve verimlilik arasındaki ilişki daha sistematik bir şekilde araştırılmaya başlanmıştır. İktisadi fikirler tarihinin uzun vadeli perspektifinde, neoklasiklerin bu konulara olan ilgisi, Adam Smith'in piyasanın görünmez elinin "kamu yararına" uygun bir sonuca yol açtığı yönündeki önermesine açıklık getirme arzusu olarak görülebilir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 94).

Gelir dağılımını emek değer ve artı değer teorisi çerçevesinde açıklamaya çalışan Marksist teoride ise bölüşüm sonucunda ortaya çıkan iki gelir çeşidi olan ücret ve kâr söz konusudur. Malların değişim değeri Sermayenin kaynağını oluşturmaktadır. Değişim sonunda ortaya çıkan dayanağı "artı (artık)-değer" olan fazla para sermayeyi oluşturmaktadır. Marksist doktrin artı değer in istismarı sonucunda çalışanların sefaletle sürükleneceği gibi yüksek gelirlilerin de daha fazla zenginleşeceğini ileri sürmüştür (Akın, 2015).

Pigou da gelirin yeniden dağıtımı konusunda farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Refah Ekonomisi (1920) adlı eserinde, gelirin yüksek gelirlilerden fakirlere yeniden dağıtılması lehine tartışmak için açık bir faydacı argüman kullanmıştır: "... gelirin nispeten zengin bir bireyden benzer özellikte olan mizaçtaki nispeten fakir bir bireye aktarılması, daha yoğun isteklerin daha az yoğun istekler pahasına tatmin edilmesini sağladığından, toplam tatmini artıracığı açıktır. Eski "azalan (marjinal) fayda yasası" böylece güvenli bir şekilde şu önermeye götürür: Yoksulların elindeki reel gelirin mutlak payını artıran herhangi bir neden, herhangi bir açıdan ulusal kâr payının boyutunda bir daralmaya yol açmaması koşuluyla, genel olarak ekonomik refahı artıracaktır (Pigou, 1920: 89).

İtalyan iktisatçı Vilfredo Pareto, gelir eşitsizliğiyle mücadele etmek için yapılabilecek pek bir şey olmadığını savunmuş ve bunun temel iktisadi mekanizmalar tarafından belirlendiğini iddia etmiştir. Pareto, rekabetçi bir dengenin bu anlamda optimalite koşullarını karşıladığını göstermiştir. Ekonomik kaynakların (miktarları, üretim yöntemleri ve tüketici tercihleri gibi faktörler) dağılımına yönelik müdahalenin, bir kişinin refahını artırmanın başka bir kişinin refahını azaltmadan gerçekleştirilemediği durumda, toplumun maksimum refaha ulaştığını ileri sürmüştür. Pareto'ya göre, gelir dağılımına yönelik müdahale öncesinde ve sonrasında rekabetçi bir denge bulunduğu, ekonomide her iki durumda da Pareto optimumu sağlanmış olacak ve optimalite kriteri müdahale öncesine ve sonrasına göre sıralanamayacaktır. Devlet müdahalesi gibi girişimler, Pareto'ya göre, temel ekonomik kuvvetleri değiştiremeyecek kadar güçlü ve sürekli etkilidir (Akın, 2015: 14).

Keynes'in tezleri doğrultusunda Neo-Keynesyenler, tüketim harcamalarının ücret ve kâr gelirleri ile yatırım harcamaları arasındaki bağlantıyı sağlayan bir gelir dağılımı teorisi geliştirmişlerdir. Neo-Keynesyenlere göre, tam rekabet koşullarının bozulması kâr gelirlerini azaltarak ücretlilere avantaj sağlayacaktır. Post Keynesyen gelir dağılımı teorisi genellikle iki temel unsuru içerir: Kaldor ve Paşinetti'nin öncüleri olduğu Cambridge teorisi ve Kalecki'nin çalışmalarına dayalı teoriler. Cambridge Teorisi, gelir dağılımının toplam talebin bir sonucu olduğunu savunmuş ve gelir dağılımını düzenlemek için toplam talebin istihdam düzeyine uyum sağlaması gerektiğini ileri sürmüştür. Kalecki'nin gelir dağılımı teorisi ise gelir dağılımı sürecinde mikro ve makro ekonomik unsurların etkileşimini vurgulayan bir bakış açısı sunmuş, ayrıca, gelir oluşumu ve dağılımını piyasa gücü ve aksaklıklarıyla ilişkilendirmiştir (Asimakopulos,1988:133).

Robinson'un bölüşüm teorisinde ise, dağıtımsal büyüklüklerin önemli belirleyicileri olarak dört faktör tanımlanmaktadır: İlk olarak, Keynesyen faktörler, özellikle yatırım veya birikim oranı ile tasarruf ilişkilerinin yapısı; ikincisi, endüstrilerin fiyatlandırma politikasında ortaya çıkan rekabet ilişkileri; üçüncüsü, teknolojinin yapısı; dördüncüsü, işçilerin ve kapitalistlerin göreceli "pazarlık güçleri". En temel unsur birincisidir. Bu, aynı zamanda Robinson'un bölüşüm teorisinin diğer yeni Keynesyen teorilerle paylaştığı bir yöndür (Howard, 1979:136).

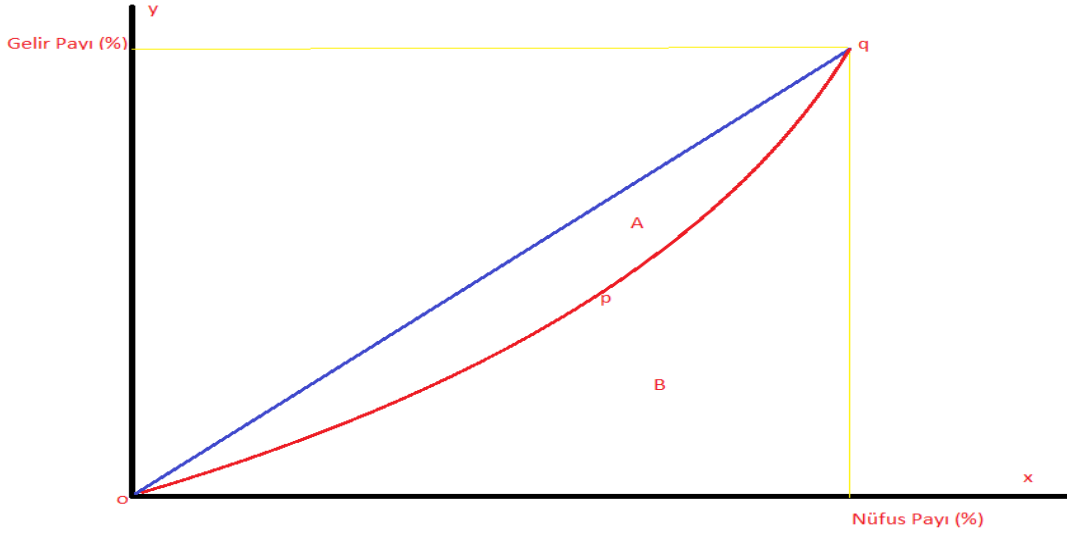
1950'li yıllarda, gelir dağılımıyla ilgili popüler görüşlerden biri, Simon Kuznets'e aittir. Kuznets, gelişmekte olan ülkelerde tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçişle karakterize edilen süreçte, bu sektörler arasındaki maaş farkından dolayı ikinci aşamada yüksek gelir eşitsizliği gözlemlendiğini öne sürmüştür. Ancak, ülkelerin gelişimini tamamlayacağı sonraki aşamada, bu yüksek eşitsizliğin azalacağını öngörmüştür (Filiztekin ve Çelik, 2010:117). Arz yanlı iktisatçılara göre, ekonomide fiyat istikrarıyla birlikte yüksek istihdam düzeyini sağlamak ve sermaye birikimini hızlandırmak amacıyla vergi indirimleri içeren politikalar uygulamak önemlidir. Bu ekonomistler, vergi indirimleri aracılığıyla üretimin teşvik edileceğini, bu sayede vergi gelirlerinin artacağını, kaynak kullanımında ve dağılımında etkinliğin sağlanacağını ve sonuç olarak ekonomik büyümenin destekleneceğini ileri sürmüşlerdir (Yücel, 2011:36-37).

Monetaristler, tamamen devlet müdahalesini ortadan kaldırmayı değil, belirli durumlarda sınırlı müdahaleyi desteklemişlerdir. Devletin, belirli meslek gruplarına, örneğin çiftçilere değil, sadece geliri düşük olanlara piyasanın işleyişini bozmadan yardım etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Milton Friedman, bu amaçla negatif Gelir Vergisi sistemini önermiştir. Bu sistemde, düşük gelire sahip olanlardan vergi alınmamakta ve devlet tarafından maddi destek sağlanmaktadır (Friedman, 1962/2002: 192). Yeni klasik iktisatçıların önermelerinden olan rasyonel bekleyişler teorisinde ise devletin ekonomiye müdahalesi öngörülmüştür. (Yücel, 2011).

Yukarıdaki teorik incelemede gelirin kaynakları ve gelir eşitsizliğinin sebepleri, bu eşitsizliğin kabul edilebilirliği veya müdahalenin gerekli ölçüleri konusunda çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Çalışmanın devamında gelir dağılımı eşitsizliğini ölçüm yöntemlerine değinilecektir.

1.2. Gelir Dağılımına İlişkin Teorik ve Kavramsal Açıklamalar

Gelir dağılımını ölçmek için birçok yöntem kullanılmaktadır. Literatürde gelir dağılımı ölçütleri, genellikle statik, dinamik, objektif ve normatif ölçütler olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmaktadır. Objektif ölçütler, gelir dağılımını aritmetik ve geometrik ifadelerle sunmaktadır. temsil eder. Normatif ölçütler ise gelir dağılımı oranlarına ek olarak fayda fonksiyonunu da dikkate alarak refah kavramını içermektedir. Statik ölçütler, gelir dağılımı oranlarını grafiksel olarak açıklar. Dinamik ölçütler ise genellikle matris formunda ifade edilir (Yücel, 2011: 9).

Şekil 1. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımı- değişim aralığı, Gini, Kuznets, Pareto gibi Katsayılar, Elteto-Frigyes, Dalton, Atkinson gibi Eşitsizlik Ölçütleri, Lorenz Eğrisi gibi göstergelerle ifade edilmektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010).

Bu çalışmada gelir dağılımını ölçmek için Gini katsayısını kullanılmıştır. Gini katsayısı Lorenz eğrisi üzerinden hesaplanmaktadır. Gini katsayısı ise fiili gelir dağılımını ifade eden Lorenz Eğrisinin (Opq) mutlak eşitlik doğrusundan (Oq) ne kadar saptığının hesaplanmasıdır (Sen ve Foster, 1997: 30).

Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alanın (Şekil 1’de A ile gösterilen) mutlak eşitlik eğrisinin altındaki (Şekil 1’deki OqD üçgenine yani A+B) alanına oranlanması anlamına gelmekte ve sonuç 0 ile 1 arasında değer almaktadır (Tabar, 2023: 71).

2. Literatür Taraması

Gelir dağılımı iktisat biliminin temel konularından olduğu için bu yönde literatürde birçok ampirik çalışmalar mevcuttur. Stewart (2000) çeşitli ülkeler için gelir dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışması sonucunda Kuznets hipotezinin tam olarak geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, çalışmada daha eşit gelir dağılımının ekonomik büyümeyi artırdığına dair kanıtlar da bulunmaktadır. Bu bulgular, daha adil bir gelir dağılımının hem hakkaniyet hem de büyümeyi teşvik açısından arzu edilir olduğunu göstermektedir.

Afonso ve diğerleri (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak gelişmiş ekonomilerde kamu politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmanın bulguları, kamu politikalarının, özellikle sosyal harcamalar, yüksek kaliteli eğitim, beşerî sermaye ve kamu iktisadi kurumları aracılığıyla gelir dağılımını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Filiztekin ve Çelik (2010), Türkiye’deki farklı gelir gruplarına ait nüfusun bölgeler arasındaki dağılımını analiz etmeyi amaçlayarak Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları verilerine varyans ayrıştırma analizi ve Pyatt eşitsizlik ayrıştırma analizi teknikleri uygulamışlardır. Çalışmanın

bulguları, 1994'ten 2003'e kadar gelir eşitsizliğinde önemli bir düşüş olduğunu göstermektedir. Ancak, 2003'teki eşitsizliğin hâlâ 1987'de ölçülen seviyeye çok yakın olduğu gözlemlenmiştir.

Yücel (2011) çalışmasında Gelir dağılımında adaleti sağlama ve yoksulluğu konu edinmiş, Türkiye'deki mevcut durumu inceleyerek, sorunun çözümüne yönelik öneriler ve yaklaşımlar ileri sürmüştür. Basit Doğrusal Regresyon Analizi yöntemi ile kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluk üzerine etkisi incelenmiş ve sonuçlar iktisadi beklentilere uygun bulunmuştur.

Dağdemir ve Acaroğlu (2011) 1990-2006 dönemine ait verileri baz alarak Türkiye'de bölgesel gelir farklılıklarının nedenlerini neoklasik yakınsama hipotezi kapsamında analiz etmeği amaçlamışlardır. Bulgular, Türkiye'de Kişi Başına Gayrisafı Yurtiçi Hasıla (KBGSYH) ile karşılaştırıldığında Kişi Başına Milli Gelirin (KBMG) daha dengeli bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

1990-2001 döneminde bölgesel gelir eşitsizliklerinin azaldığını, ancak 2001-2006 döneminde Kişi Başına Milli Gelir (KBMG) için eşitsizlikte azalma eğiliminin devam etmesine karşın Kişi Başına Gayrisafı Yurtiçi Hasıla (KBGSYH) için eşitsizliklerin arttığını ortaya koymuştur. Yazarlar, KBGSYH'deki durumu bölgedeki sermaye stoku, beşerî sermaye ve kentleşme oranı değişkenleri ile açıklarken, KBMG'deki durumu ikincil dağılım ve bölgesel kalkınma politikalarının etkisi ile açıklamışlardır.

Martinez-Vazquez vd. (2012)'nin yapmış oldukları çalışmanın ana odağı, vergilendirme ve kamu harcamaları politikalarının genel olarak gelir dağılımını etkilemede oynadığı potansiyel rol üzerinedir. Bulgulardan artan oranlı kişisel gelir ve kurumlar vergilerinin gelir eşitsizliğini azalttığı görülsede ikincinin etkisi dışı açıklık oranı yüksek olan küreselleşmiş ekonomilerde aşınmış görünmektedir. Ayrıca bulgular tüketim ve gümrük vergilerinin gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermenine karşın, GSYH'den sosyal refah, eğitim, sağlık ve konut gibi kamu harcamalarına daha fazla pay ayrılmasının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Gündem (2014) tarafından yapılan araştırmada, Türkiye'deki bölgesel gelir dağılımının 1987-2001 ve 2004-2011 yıllarına ait iki alt dönemde mekânsal etkileri dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye'nin batısındaki ve doğusundaki bölgeler arasında mekânsal yakınsamanın varlığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'de bölgesel gelir dağılımı açısından doğu-batı farkının dirençli bir karakter sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, ülkenin farklı bölgeleri arasındaki ekonomik ve sosyal yapıdaki derin farklılıklara işaret etmektedir. Önemli bir diğer bulgu Türkiye'de bölgesel büyümenin yavaş olması ve bu büyümenin gelir dağılımını iyileştirmemesidir.

Francese ve Mulas-Granados (2015) çalışmalarında, 1970-2013 yılları arasında 93 ülkeyi kapsayan mikro ve makroekonomik verileri kullanarak artan gelir eşitsizliğini emeğin gelirdeki payının azalması bağlamında ele almıştır. Elde edilen temel sonuçlara göre, geniş bir ülke yelpazesinde gelir eşitsizliğinin önemli ölçüde ücret eşitsizliğinden kaynaklanmasına karşın, emek ve sermaye arasındaki gelir dağılımının ise belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir.

Akın (2015) çalışmasında Neoklasik teorisinin ileri sürdüğü gibi uygulamada üretim faktörlerinin özellikle işçilerin katkıları miktarında pay elde etmediğini, bunun da onların verimliliği üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu önemli olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için devletin müdahalesinin kaçınılmaz olduğu ileri sürülmüştür.

Tosun (2016) 2002-2013 yılları arası verilerle üst-orta ve yüksek gelir grubuna dahil olan 25 ülke için Kuznets hipotezi kapsamında gelir dağılımı ve büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ile incelenmiştir. Bulgular, literatürdeki genel kabullerin aksine, söz konusu değişkenler arasında "ters-U" değil, "U" şeklinde bir etkileşim olduğuna işaret etmektedir.

Çapar ve Yayla (2019) yatay kesit verileri kullanılarak 2003-2014, 2003-2015 ve 2003-2016 dönemleri için Türkiye'de düzey 2 bölgelerinin gelir dağılımı yakınsamasını analiz etmişlerdir.

Bulgular, giderek bozulan ulusal gelir dağılımı kapsamında söz konusu bölgelerin birbirine yakınsadığını ortaya koymaktadır.

Peçe ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin 1977-2013 döneminde gelir dağılımı ile büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Toda-Yamamoto (1995) nedensellik testi sonuçları, Gini katsayısı ile Kişibaşı GSYH arasında bir nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, Eşbütünleşik Regresyon Modelleri (DOLS, FMOLS ve CCR Modelleri) kullanılarak yapılan analizler, gelir dağılımının büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu belirlemiştir.

Demirgil (2018) Türkiye'nin 1980-2014 dönemi yıllık verilerini kullanılarak gelir dağılımı ve vergiler arasındaki ilişkiyi ARDL (Autoregressive Distributed Lag Bound Test) sınır testi yaklaşımıyla analiz etmiştir. Bulgular seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını ortaya koymuş, dolaylı vergilerin gelir eşitsizliğini artırmasına karşın dolaysız vergilerin gelir eşitsizliğini azalttığını göstermiştir.

Karadeniz (2019) çalışmasında TÜİK'den elde ettiği 2017 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Veri Seti'ni kullanarak emlak vergisinin kişisel gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada hanelerden alınan motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergilerinin gelirlerin yeniden dağılımı üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre Türkiye'de servet vergilerinin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki sınırlı etkisinin nedenleri, bina gibi gayrimenkullerin değerinin gerçek değeri yansıtması, düşük vergi tahsilat oranları, vergi muafiyetleri ve istisnalar olabileceği ileri sürülmüştür.

Günel (2019) çalışmasında 1987-2016 döneminde Türkiye'de dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerine etkisini incelemiştir. Uygulanan Johansen eşbütünleşme testi sonuçları değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Çalışmanın ana bulguları, dolaylı vergilerin gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediği ve dolaysız vergilerin ise olumlu etkilediği şeklindedir.

Karabulut (2020) Türkiye'de 1990-2017 döneminde dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerine etkisini incelemiş, araştırma sonucunda teorik beklentilerle uyumlu olarak negatif bir etki ortaya çıkmıştır.

Şener (2020) ise 1995-2015 yılları arasında 59 ülke için yaptığı çalışmada, bir rassal etkiler regresyon modeli kullanarak dolaylı vergilerin dar gelirliiler üzerindeki etkisini ve büyümenin Gini katsayısı üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, aynı dönem için 20 Avrupa Birliği üyesi ülke ve 32 OECD ülkesi için de benzer bir model tahmin etmiştir. Her iki veri seti için Gini katsayısının gecikmeli değerinin de dahil edildiği ikinci bir model daha kurulmuştur. Birinci veri seti için bulgular birinci modelde ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerine olumlu etki ettiğini, ikinci modeldeyse olumsuz etki ettiğini göstermiştir. Dolaylı vergiler hem birinci hem de ikinci modelde Gini katsayısını artırmıştır. İkinci veri seti için kurulan birinci modelde büyüme gelir dağılımını olumlu etkilemiş, ikinci modelde ise değişkenler arasında anlamsız ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra hem birinci hem de ikinci modelde dolaylı vergilerin gelir dağılımı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Ceyhan ve Peçe (2020) Seçilmiş bazı OECD Ülkelerinde reel faizlerin gelir dağılımı üzerine etkisini panel veri metoduyla incelemiş, faizlerdeki 1 birimlik artışın gelir dağılımındaki bozulmayı 0.014 oranında artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Hayrulloğlu ve Tuzun (2020) 2002-2019 yılları arasında Türkiye ve diğer seçilmiş OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının değişiminin Gini katsayısına ne ölçüde etki ettiğini Panel ARDL modelini kullanılarak analiz etmişlerdir. Araştırma, vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının artmasının Gini endeksini 0,17 oranında azalttığını göstermiştir.

Hazman ve Büyükben (2020) çalışmalarında 2004-2017 döneminde TR33 bölgesindeki illere uygulanan vergi teşviklerinin etkisini Panel regresyon analizi uygulayarak araştırmışlardır. Bulgular KDV istisnasının yerel ekonomik büyümeyi olumlu etkilemesine karşın gümrük vergisi

muafiyetinin benzer etkisinin olmadığını göstermesinin yanı sıra hem gümrük vergisi ve hem de KDV istisnasının istihdam üzerinde anlamlı etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Eser ve Genç (2020) yaptıkları çalışmada, 1990-2017 dönemi için OECD ülkeleri baz alarak gelir ve servet vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Elde edilen bulgular bu vergilerin gelir dağılımındaki adaleti olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de gelir dağılımı uzun zamandır ekonomistlerin ilgisini çekmektedir. Piketty ve Saez (2003) makalelerinde vergi beyannamelerindeki verileri kullanarak en yüksek gelirlielerin paylarının 1980'den bu yana iki kattan fazla arttığı sonucuna varmıştır. Bu makale, alt ve orta sınıf hane halkları için artan eşitsizlik ve durgunlaşan gelirler hakkında daha geniş kamu endişelerine sebep olmuştur. Ancak bu çalışma, Sosyal Güvenlik, Sağlık hizmetleri ve diğer transfer programlarının belirgin büyümesini hesaba katmayan dar bir gelir tanımı kullandığı ve azalan evlilik oranları ile daha küçük hane halkı ölçeklerinin etkilerini göz ardı ettiği için eleştirilmiştir. Piketty, Saez ve Zucman (2018) tarafından yapılan daha yeni bir çalışma, milli gelire dayalı daha geniş bir gelir ölçütü kullanarak bu sorunların bazılarını ele almış, ancak yine de en yüksek gelir paylarında belirgin artışlar bulmuştur. Yeni analizler, vergi beyannamelerinde bildirilmeyen geliri dağıtmak için kullanılan bazı varsayımlar nedeniyle en üst gelir paylarını abarttığı nedeniyle eleştirilmiştir.

Auten (2021), gelir dağılımının ölçülmesindeki bu sorunları incelemekte, son çalışmaların analiz ve sonuçlarını karşılaştırmakta ve zaman içinde gelir eşitsizliğinin daha incelikli bir görünümünü sunmaktadır. Dağılım analizi konusunda her zaman belirsizlik olsa da elde edilen en iyi kanıtlar, en yüksek gelir paylarının daha düşük olduğunu ve bazılarının iddia ettiğinden daha az arttığını ve reel gelirlerin her hane için olmasa da tüm gelir grupları için zaman içinde arttığını göstermektedir.

Özbay'ın (2022) çalışması Türkiye'de yoksullukla mücadelede sosyal bütçeye yönelik uygulanan politikalara odaklanmaktadır. Bu politikaların detaylı bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesiyle, yoksulluğu azaltma amacıyla ne kadar etkili oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın dikkat çekici bir sonucu, 2008-2020 döneminde genel olarak sosyal harcamalardaki artışa paralel olarak yoksulluk oranının düştüğü yönündedir. Bu sonuç, sosyal bütçeye yapılan yatırımların yoksullukla mücadelede etkili olduğunu öne sürmektedir.

Tabar (2023) Türkiye'nin de içinde bulunduğu 30 OECD ülkesine ait 2008-2018 dönemi yıllık verilerine panel veri analizi uygulayarak vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Bulgular dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki ettiğini, dolaysız vergilerin ise olumlu etki ettiğini göstermiştir.

Yukarıda yaptığımız ampirik literatür taramasından da gördüğümüz gibi bulgular esasen dolaylı vergilerin gelir dağılımını negatif yönde dolaysız vergilerin ise pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Hem dolaysız hem de dolaylı vergilerin ise büyümeyi olumlu etkilediği görülmektedir.

Ayrıca çalışmaların çoğu büyümenin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi olmadığını gösterse de adil gelir dağılımının büyümeyi olumlu yönde etkilediğini İleri süren çalışmalar da bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra taranan ampirik literatürde genel itibarıyla gelir dağılımı ve bölgesel büyümeyle bütçe arasındaki etkileşimin ayrı ayrı gelir ve harcama çeşitleri düzeyinde ele alındığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmada ise bu etkileşim mali politikalar kapsamında bütçe gelir ve harcamaları düzeyinde bir bütün olarak ele alınmıştır.

3. Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımının Mevcut Durumu.

Türkiye'deki gelir dağılımındaki olumsuz durum, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir dizi sebep tarafından etkilenmiştir. Elde ettiğimiz veriler 1960-1990 yılları arasında yürütülen politikaların, gelir dağılımındaki bu bozukluğu belirli bir ölçüde azaltmayı başardığını göstermektedir. 1963 yılında Gini katsayısı %0,55 iken, bu oran 1987'de 0,43'e kadar düşmüştür. 1990'lardan sonra bu gösterge yeniden yükselse de (örneğin 1994 yılında %0,49 oranına tekabül

ettiği görülmektedir), 2005 yılında %0,38'e kadar düşmüştür (Çalışkan, 2010:106). 2006 yılındaki gelir dağılımında ortaya çıkan ani bozulmadan sonra 2014 yılına kadar Gini katsayısında yeniden bir düşüş seyredilmektedir. Ancak, 2014-2022 yılları arasında bu oranın %0,379 ile %0,412 arasında artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Gelir dağılımı verilerine göre, 2014-2022 yılları arasında Türkiye genelinde olduğu gibi TRA1, TRB1, TRB2, TR42, TR61, TR63, TRC2 gibi bölgeler hariç tüm bölgelerde Gini katsayısının arttığı görülmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], 2022a).

Türkiye'de bölgelerdeki gelir dağılımı eğiliminin bölgelerin kalkınma farklarıyla alakalı olup olmadığı ise her zaman tartışma konusu olmuştur (Sönmez, 1998).

2021 yılında İstanbul, il düzeyinde cari fiyatlarla hesaplanan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) rakamlarına göre, 2 trilyon 202 milyar 156 milyon TL ile en yüksek GSYH'ye sahip olan ilidir ve toplam GSYH'nin %30,4'ünü oluşturarak lider konumundadır. Ankara, 667 milyar 142 milyon TL ve %9,2 pay ile ikinci sırada yer alırken, İzmir 462 milyar 152 milyon TL ve %6,4 pay ile üçüncü sıradadır. İl düzeyindeki GSYH hesaplamalarında son üç sırayı ise sırasıyla 6 milyar 99 milyon TL ile Tunceli, 4 milyar 968 milyon TL ile Ardahan ve 3 milyar 861 milyon TL ile Bayburt almıştır (TUİK, 2022c).

Bölgelerde bu farklılığın ortadan kaldırılmasında yatırım teşvik politikaları da önem taşımaktadır. Bu politikalar az gelişmiş bölgelerin gelişmesine yönelik bölgesel ve stratejik alanların gelişmesine yönelik sektörel tabanlı kalkınma programları şeklinde uygulanmıştır. 1960 yılına kadar sadece ülkedeki kriz ve savaş sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik genel ekonomik gelişme programları kabul edilmiştir. Bu programlar özel bir plan ve sistematik yapıya sahip değildir. Ancak 1960'tan sonra Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla (Eser, 2011), beş yıllık dönemleri kapsayan planlı bir ekonomik gelişme programları kabul edilmiştir. Bu programlar devlet yatırımlarının ülke genelinde dağılımını ve ülkenin mevcut kaynaklarının verimli kullanımını hedeflemiştir. Türkiye'de şu anda geçerli olan programlar dahil olmak üzere 11 adet beş yıllık kalkınma planı kabul edilmiştir.

2000'li yılların başından itibaren uygulanan teşvik programlarının pek başarılı olmadığı görüşü, bir dizi nedenle desteklenmektedir. Bu dönemde, küresel ekonomik koşulların değişmesi, rekabetin artması ve ekonomik yapıdaki dönüşümler gibi etmenlerin, önceki teşvik politikalarının etkinliğini sınırlamış olabileceği düşünülmekteydi. Bu nedenle, 2000'li yılların sonlarına doğru yapılan düzenlemeler ve iyileştirmeler, daha etkili bir teşvik sistemi oluşturmayı hedeflemiştir.

2009 yılında hazırlanan teşvik sistemi, öncelikle ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını dikkate alarak bölgesel kalkınmayı desteklemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, belirli bölgelerin öncelikli sektörlerinin tespit edilmesi ve bu alanlara yatırımların teşvik edilmesi önemli bir strateji olarak belirlenmiştir. Bu strateji, bölgesel farklılıkları dikkate alarak daha adil ve dengeli bir kalkınma sağlamayı amaçlamaktadır. Teşvik sistemi, ihracatın artırılması, ithalatın dengeye kavuşturulması, rekabet kabiliyetinin artırılması ve istihdamın geliştirilmesi gibi makroekonomik hedefleri de göz önünde bulundurarak tasarlanmıştır. Ayrıca, yabancı rekabet gücünü artıracak teknoloji ve AR-GE odaklı büyük ölçekli yatırımların teşvik edilmesi, ekonomik büyümeyi ve uluslararası rekabet gücünü artırmayı amaçlamaktadır.

Teşvik sistemi, ihracatın artırılması, ithalatın dengeye kavuşturulması, rekabet kabiliyetinin artırılması ve istihdamın geliştirilmesi gibi makroekonomik hedefleri de göz önünde bulundurarak tasarlanmıştır. Ayrıca, yabancı rekabet gücünü artıracak teknoloji ve AR-GE odaklı büyük ölçekli yatırımların teşvik edilmesi, ekonomik büyümeyi ve uluslararası rekabet gücünü artırmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede, teşvik sistemi üç ana düzeyde uygulanmaktadır: birinci genel teşvik önlemleri, ikinci bölgesel teşvik önlemleri ve üçüncü büyük ölçekli teşvik önlemleri. Bu aşamalar, farklı sektörlerin ve bölgelerin ihtiyaçlarını dikkate alarak daha etkin ve dengeli bir ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinin desteklenmesini hedeflemektedir.

2009 teşvik sisteminin etkinliğinin azalmasından dolayı, 2012 yılında başka bir teşvik sisteminin uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki bölgeler arası kalkınma farkını en aza

indirmek amacıyla, yeni teşvik sisteminde her ilçe için ayrı ayrı belirlenen 61 sosyal kalkınma kriteri temel alınarak Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından yeni teşvik sistemi hazırlanmış ve altı değişik yatırım bölgesi sınıflandırılarak uygulanmaya başlanmıştır.

Yatırımcıların ihtiyaç ve gereksinimlerini dikkate alarak bu yönde teşvik sistemi geliştirilmiştir. Bu yeni teşvik uygulamalarında, genel ekonomik kalkınmaya yönelik genel Teşvik Uygulamaları, bölgesel farklılaşmayı azaltmayı amaçlayan Bölgesel Teşvik Uygulamaları, büyük ölçekli sermaye yatırımlarını teşvik etmeyi amaçlayan Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki, stratejik alanların geliştirilmesine yönelik Stratejik Yatırımların Teşviki uygulanması planlanmıştır. Bu teşvik sisteminde yatırımcılara KDV muafiyeti, gümrük vergisi indirimi, vergi indirimi, asgari ücret üzerinden hesaplanan çalışan ve işveren sigortası prim desteği, bölge eğitimi, gelir vergisi durdurma, KDV talebi gibi 7 unsurdan oluşan teşvik tedbirleri sistemi sağlanmaktadır. Bu önlem sisteminin temel amacı, desteklenen sektörlerin sayısını artırmak, işçilik maliyetlerinin azaltılması ve finansal fırsatların genişletilmesidir¹.

Eski teşvik sisteminde olduğu gibi, yeni teşvik programında öngörülen önlemler, yatırımın yapılacağı bölgedeki yatırımın büyüklüğüne bağlı olarak farklılıkları dikkate almaktadır. Ancak bu teşvik programı, uygulandığı alanlar ve sektörler açısından öncekinden daha kapsamlıdır. Yeni tanıtım programı bir yandan bölgeler arasındaki kalkınma farkını azaltacak, diğer yandan teknolojik kapasiteye sahip alanların gelişimini teşvik edecektir.

Bu doğrultuda geliştirilen yeni teşvik programında, en az gelişmiş bölge olan altıncı bölgeye önemli avantajlar sağlanmış, büyük ölçekli yatırımlar için KDV muafiyeti, gümrük vergisi indirimi ve arazi tahsisatı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu teşvik unsurlarının yanı sıra, gelir vergisi stopajı desteği ve sigorta primi işçi desteği yalnızca altıncı bölge için göz önünde tutulmuştur.

Ayrıca üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgelerde yapılacak yatırımlar da faiz desteğinden Yararlanabilmektedir. Yeni teşvik sisteminde, organize sanayi alanlarına yapılan yatırımlara yönelik teşvikler, teknolojilerin firmalar arasında hareketini sağlayarak uzlaşmayı desteklemeyi amaçlamaktadır. Görüldüğü gibi bölgelerin gelişmesini hedefleyen teşvik programları esasen bütçe gelirleri olan vergiler vasıtasıyla uygulanmaktadır.

Mali süreçte gelir dağılımını etkileyen önemli bir faktör de bütçe harcamalarıdır. Bütçe harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi, maliye politikasının önemli bir aracı olan bütçe politikasının sosyal yönünü yansıtmaktadır. Teorik olarak, bütçe harcamaları toplumun refah düzeyini artırmak ve yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla uygun bir zeminde planlanmalıdır. Bu nedenle, bütçe harcamaları ekonomi politikası açısından büyük önem taşımaktadır. Siyasi karar vericiler, toplumun refah düzeyini artıran uygulamalarla politikalar geliştirme sürecinde yer almaktadır (Özbay, 2022: 2).

Bütçe harcamalarının sosyal yapısı devletin yapısı ve ülkenin ihtiyacına göre değişiklik gösterebilir. Ancak, tüm ulusal bütçelerin temel harcama kalemleri vardır. Bu kalemler emekli maaşları, işsizlik yardımları, sağlık ve sosyal hizmetler, vergi muafiyetleri gibi istihdamla ilgili sosyal güvenlik harcamalarını, mesleki emeklilik, diğer kurumsal temelli sosyal yardımlar gibi özel sektör/toplu sözleşmelere dayalı sosyal koruma harcamalarını kapsamaktadır (Scholz vd., 2000: s.5).

Tablo 1 söz konusu dönemde bölgesel mali politikaların analizi bakımından önem taşımaktadır. Tablodaki bbg göstergesi Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamındaki alt bölgelerin 2014-2022 dönemine ait bütçe gelirlerinin söz konusu bölgede üretilen GSYH içerisindeki yıllık ortalama payını; bbh, söz konusu bölgelerdeki bütçe harcamalarının GSYH içerisindeki yıllık ortalama payını; mbg, merkezi bütçe gelirlerinin; mbh, merkezi bütçe harcamalarının GSYH içerisindeki yıllık ortalama payını ifade etmektedir. Bölgesel ve merkezi bütçe harcamalarının Uygulanan vergi teşvik politikası temelinde, gelişmiş bölgelerin üretiminde

¹ https://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf Ekonomi Bakanlığı “Yeni Teşvik Sistemi & Yatırımlarda Devlet Yardımı”, ŞUBAT 2015, 29.11.2023

merkezi bütçenin payı yüksektir. İzmir, TR62 (Adana, Mersin), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), İstanbul, Ankara, TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) bölgeleri bu kapsamda öne çıkmaktadır. Onları ikinci ve üçüncü bölgede yer alan TR52 (Konya, Karaman), dördüncü ve beşinci bölgede yer alan TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), ikinci bölgede yer alan TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) gibi ülke üretiminde önemli paya sahip olmayan bölgeler izlemektedir.

Bölgesel bütçe aracılığıyla en çok müdahale yapılan istatistiksel bölgeler, 5. ve 6. bölgelere ait olan TRA1, TRA2 ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgeleridir. TR62 (Adana, Mersin) bölgesi hariç, gelişmiş bölgelerin hiçbirinde bölgesel bütçe gelirleri GSYH içinde bu kadar büyük bir paya sahip değildir. Bu üç ilin bölgesel bütçe harcamalarının bütçedeki payının diğer illerden daha yüksek olması, bölgesel bütçelerin bu illerde gelir dağılımında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

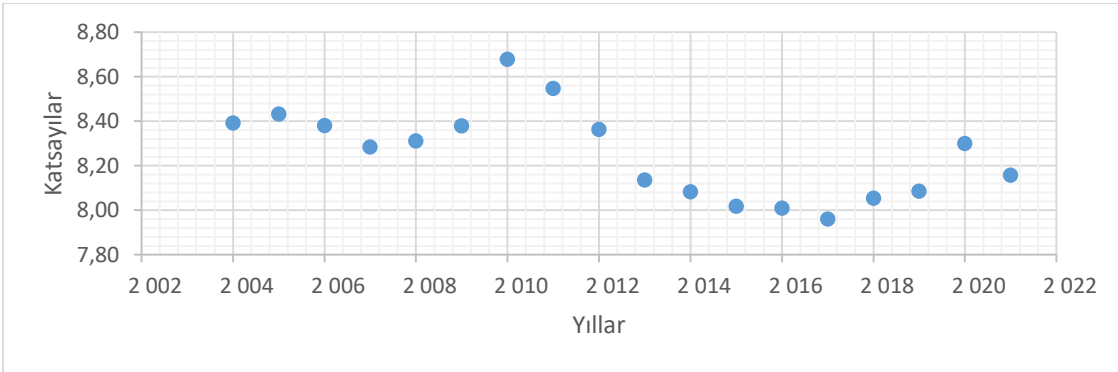
Tablo1. 2014-2022 dönemi Bütçe Harcama ve Gelirlerinin GSYH'de Yıllık Ortalama Payı (%)

Bölgeler	bbg	bbh	mbg	mbh
TR10 İstanbul	3,34	3,59	27,32	3,44
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	2,97	3,09	10,28	6,88
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	3,94	4,33	7,31	10,33
TR31 İzmir	4,18	4,66	33,40	7,46
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	4,06	4,30	7,61	9,17
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	3,73	4,02	5,89	8,67
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	3,18	3,39	14,53	10,11
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	3,42	3,44	31,64	6,41
TR51 (Ankara)	3,88	3,98	26,63	19,41
TR52 (Konya, Karaman)	4,85	5,17	16,11	11,75
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	3,52	3,72	6,81	8,22
TR62 (Adana, Mersin)	7,63	8,30	32,77	20,51
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	4,23	4,58	13,18	12,43
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	4,86	5,00	6,32	13,05
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	4,67	4,84	6,55	14,22
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	5,73	6,04	6,64	20,52
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	5,28	5,36	5,61	19,93
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	4,98	5,36	7,78	16,58
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	5,05	5,41	7,90	18,22
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	7,43	8,13	6,19	23,87
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	7,68	8,13	5,34	27,78
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	5,37	5,94	4,43	18,11
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	6,92	7,22	5,06	32,46
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	5,10	5,30	5,23	11,21

TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	5,70	5,92	6,50	22,28
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	5,51	5,68	3,55	23,84

Genel olarak bölgesel bütçelerde gelir ve harcamalar arasında rakamsal olarak uygunluk gözlenmektedir. Ancak, teşvik politikalarının etkisiyle merkezi bütçelerde gelirlerle harcamalar arasında önemli farklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum, merkezi bütçenin uygulanan kalkınma politikalarına uygun olarak kaynakların yeniden dağılımı işlevine bağlıdır. Ülkedeki üretimde önemli bir paya sahip olmayan TRB2, TRA2, TRA1, TRC3 gibi, bütçe harcamalarının gelirlerle oranla yüksek bir göstergeye sahip olması, bu durumu yansıtmaktadır. Genellikle Adana ve Ankara dışındaki gelişmiş illerde, merkezi bütçe harcamalarının gelirlerden daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

2014-2022 dönemi Türkiye'nin genel üretimine baktığımızda, çoğunlukla sekiz bölgenin belirleyici olduğu görülebilir. Bu bağlamda, Şekil 2, Türkiye'de 2004-2022 yıllarını kapsayan toplam 26 Düzey 2 bölgesi üzerinde hesaplanan bölgesel çeşitlenme katsayısının 7,96 ile 8,64 arasında değiştiğini göstermektedir. Çeşitlenme katsayısı genelde sektörler üzerine uygulanmaktadır. Araştırmamızda bu katsayı bölgeler üzerine uygulanmaktadır. Bu katsayı ülkedeki toplam üretim hacminin karesinin, ekonomik bölgelerde üretilen katma değerlerin karesinin toplamına oranı olarak hesaplanmaktadır (Rzayev ve Halilov, 2008; 110). Bu katsayı, ülke üretiminin kaç iktisadi bölgenin ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Bu katsayı bir ile ülkedeki mevcut iktisadi bölgelerin toplam sayısı arasında değişmektedir (Sevinç vd., 2019:149).

Şekil 2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Düzey-2 Bölgeleri Bazında Hesaplanan Bölgesel Çeşitlenme Katsayısı

Türkiye'de belirli bir dönemde bölgesel özellikteki üretim, TR10 (İstanbul), TR31 (İzmir), TR51 (Ankara), TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), TR61 (Antalya, Isparta, Burdur), TR62 (Adana, Mersin), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) gibi bölgelerde yoğunlaşmıştır (TUİK, 2022b).

İstanbul, Türkiye'nin bölgeleri arasında gelirin en adaletsiz dağıldığı şehir olarak dikkat çekmektedir (Sönmez, 1998: 20). Şehirdeki en zengin %20'lik kesim, toplam gelirin %51'ini elde ederken, en fakir %20'lik kesim ise sadece %6,2'sini elde etmektedir. Bu oran, ülke genelini temsil eden aynı göstergeden daha yüksektir; Türkiye genelinde bu oranlar sırasıyla %6,1 ve %47,6'dır (TUİK, 2022 D). İstanbul, %10'luk gelir gruplarıyla değerlendirildiğinde (%2,5 ve %37,2), Türkiye genelinin (%2,3 ve %32,7) üzerindedir (TUİK, 2022 E). Ayrıca, bölgesel fiyat düzeyi endeksinin tüm bölgelerden daha yüksek olması (114), İstanbul'un en pahalı bölge olduğunu göstermektedir (TUİK, 2022f).

İstanbul'un Gini katsayısı, Türkiye ortalamasının üzerindedir (TUİK, 2022a). Bu şehir, ülke üretiminin %30'unu gerçekleştirmesine rağmen, 2014 yılında yoksulluk oranı medyan gelirin %60'ına göre %17,5 olarak kaydedilmiştir. Bu gösterge, 2022 yılında %18'in üzerine çıkarak artan

bir eğilim göstermiştir (TUİK 2022g). Bu durumda etkili olan önemli faktörlerden biri, İstanbul'un hala en önemli göç alan bölgelerden biri olmasıdır. 2021-2022 verilerine göre, İstanbul bölgesine göç eden kişi sayısı 385,294'tür (TUİK 2023).

Aynı durum, İzmir, Ankara, Adana, Konya gibi büyük şehirleri içeren bölgeler için de geçerlidir. 2022 verilerine göre, Konya Karaman bölgelerini kapsayan TR52 bölgesinden farklı olarak, Gini katsayısı söz konusu bölgelerde Türkiye genelinden daha düşük olmasına karşın yoksulluk oranı en yüksek olan iller arasındadır. Medyan gelirin %60'ına göre Ankara'da yoksulluk oranı %18,5, TR62'de (Adana, Mersin) %21,2, İzmir'de %19,8 ve TR52'de (Konya, Karaman)'de ise %18 civarındadır. Ayrıca, 2022 yılında gelir dilimlerine göre en zengin %20, İzmir'de gelirlerin %46,1'ini, Ankara'da %47,2'sini, TR62'de (Adana, Mersin) %46'sını, TR52'de (Konya, Karaman) ise %49,3'ünü elde etmiştir. Araştırmamızın odaklandığı dönemin başlangıcıyla karşılaştırıldığında, bu göstergelerin daha da kötüleştiğini gözlemlenebilir. Bu gelir eşitsizliğinin temel nedenlerinden biri, söz konusu bölgelerin göç alması ve göç vermesidir. Ayrıca, fiyat endeksleri göz önüne alındığında, Konya hariç söz konusu bölgelerin tamamının hayat pahalılığının ülke ortalamasından yüksek olduğu görülebilir.

Bu illerin yanı sıra, TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) gibi ülke üretiminde önemli roller üstlenen bölgelerde de Gini, gelir dağılımının söz konusu dönemde bozulduğunu göstermektedir. 2022 yılında bu bölgelerdeki nüfusun en zengin %20'si, gelirlerin yaklaşık %45'ini, en üst %10'u ise toplam gelirin %30'una yakını almıştır. 2014 yılında ise bu gösterge, %43-%44 ve %28-%29 civarında idi. Yoksulluk oranı diğer iki bölgeden daha yüksek olmasına rağmen, TR33 bölgesinde fiyat düzeyi, diğer iki bölgeden farklı olarak ülke ortalamasından daha düşüktür.

Ülke üretiminde önemli rol oynayan ve tüketim harcamalarına ilişkin bölgesel fiyat düzeyi endeksleri ülke ortalamasının üzerinde olan TR61 ve TR42 bölgelerinde, söz konusu dönemde Gini katsayısının azalmasının yanı sıra gelir dağılımının diğer göstergelerinde olumlu değişimler gözlemlenmiştir. 2014'te en zengin %20'lik nüfus, bu bölgelerde toplam gelirin sırasıyla %41,7'sini ve %45,9'unu almışken, 2022 yılında bu göstergeler sırasıyla %40,6 ve %44,3'e düşmüştür. Aynı dönemde TR42 bölgesinde yoksulluk oranı %15,8'den %16,5'e yükselmiş olsa da TR61 bölgesinde %20,7'den %17,3'e düşmüştür.

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde, TRA2, TRC1 ve TRC3 bölgelerinde Gini katsayısı artma eğilimi göstermişken, TRA1, TRB1, TRB2, TRC2 bölgelerinde ise katsayı azalma eğilimi göstermektedir. Ayrıca, bu bölgelerde en üst %20'lik nüfusun gelirlerin %41-%45 arasında bir paya sahip olduğu gözlemlenmiştir. %10'luk nüfus diliminde ise en üst sınıf gelirlerin %27-%32,5 arasındaki bir bölümünü elde etmiştir. Bu gösterge, Türkiye ortalamasına göre olumlu bir gösterge olmasına rağmen gelir dağılımında adaletin hala zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölgelerde yoksulluk oranı, Türkiye ortalamasının altında olsa da (TRA1-%16,2, TRB2-%17,7), TRA2 (%20,1) bölgesi hariç Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun en yüksek göstergeleridir. Bu bölgelerde ve hatta Türkiye genelinde en düşük gösterge TRC1 (%8,4) bölgesidir. Bu arada, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde gelir dağılımının en bozuk olduğu bölge TRA2'dir. Bu bölgede nüfusun %20'lik dilimine göre en üst gruptaki gelir, toplam gelirin %45,1'ine eşittir. 2022 yılı Gini katsayısı da (0,390) bunu doğrulamaktadır. Türkiye ve bölge düzeyindeki diğer en düşük göstergeler TRB1 (%12,4) ve TRC2 (%13,4) bölgelerindedir. Bu bölgelerin genel özellikleri arasında, verilen göçün alınan göçten daha yüksek olması ve tüketim harcamalarına ilişkin bölgesel fiyat düzeyi endekslerinin ülke düzeyinden daha düşük olması bulunmaktadır.

Analizler, bölgesel gelir dağılımının bölgelerin gelişmişlik düzeyiyle çok da ilişkili olmadığını, ancak bölgelerin gelir dağılımında göçlerin önemli bir rol oynayabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır. Bu hipotezleri test etmek, konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Bu nedenle, araştırmamızda bölgelerin üretim düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi analiz etmek için GSYH ve bölgeler arasındaki göçün modele dahil edilmesi önem taşımaktadır.

4. Metodoloji

4.1 Veri Seti ve Modeller

Çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamında 26 alt bölgesinin 2014-2022 dönemine ait yıllık verileri kullanılarak, merkezi ve bölgesel bütçe gelir ve harcamalarının gelir dağılımı ve büyüme üzerindeki etkilerini araştırmak amaçlanmıştır.

Konuyu tam olarak kapsamak amacıyla iki model kurulmuştur. Birinci modelde bağımsız değişkenler olarak bölgesel ve merkezi bütçe gelir, harcamaları GSYH ve bölgelerin aldığı göç kullanılırken; bağımlı değişken olarak Gini katsayısı alınmıştır. İkinci modelde bağımlı değişken olarak GSYH; bağımsız değişkenler olarak bölgesel ve merkezi bütçe gelir ve harcamaları, Gini katsayısı, bölgelerin aldığı göç alınmıştır. Bu doğrultuda, iki ayrı model oluşturulmuştur.

Analizde kullanılan değişkenler arasında bölgesel Gini katsayısı ve bölgesel GSYH, bölgelerin aldığı göçler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından elde edilirken, merkezi ve bölgesel bütçe verileri ise Maliye ve Hazine Bakanlığı'nın veri tabanından temin edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak panel veri analizi tercih edilmiştir.

Çalışmada kullanılan modeller aşağıdaki 1 ve 2 numaralı denklemlerde gösterilmiştir.

$$Gini_{it} = \beta_0 + \beta_1 bbg_{it} + \beta_2 bbh_{it} + \beta_3 mbg_{it} + \beta_4 mbh_{it} + \beta_5 GSYH_{it} + \beta_6 goc_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$GSYH_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 bbg_{it} + \alpha_2 bbh_{it} + \alpha_3 mbg_{it} + \alpha_4 mbh_{it} + \alpha_5 gini_{it} + \alpha_6 goc_{it} + \phi_{it} \quad (2)$$

Modellerde yer alan *gini*, kişisel gelir dağılımını ölçen gini endeksini,

- *bbg*; bölgesel bütçe gelirlerini,
- *bbh*; bölgesel bütçe harcamalarını,
- *mbg*; merkezi bütçe gelirlerini,
- *mbh*; merkezi bütçe harcamalarını,
- GSYH; söz konusu bölgelerde üretilen GSYH'ni,
- *goc*-bölgelerin aldığı göç miktarını
- β_0 ve α_0 sabit terimi,
- $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$; 1.ci modelin katsayılarını,
- $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5, \alpha_6$; 2.ci modelin katsayılarını
- *i*; modelde yer alan yatay kesit birimlerini,
- *t*; yatay kesit birimlerinin zaman serisini,
- ε ve ϕ ise; hata terimlerini göstermektedir.

Çalışmamızdaki veri seti boyutunun 9 yıl olması sebebiyle panel birim kök testlerinin yapılmasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Rassal veya sabit etkili modeller arasında tercih yapmak için Hausman (1978) testi uygulanmıştır. Tüm analizler, R yazılım dilinin 4.3.1 versiyonu üzerinde "plm" kütüphanesi kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Croissant ve Millo, 2008). Hausman (1978) testinin sonuçları Tablo 2'de raporlanmıştır. Tablo 2'ye göre her iki model için rassal etkiler tahmincisinin daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Hausman Testi

	Model1	Model 2
Hausman test istatistiği	5.185	6.842
Olasılık değeri	0.336	0.52

4.2. Bulgular ve Tartışma

Rassal etkiler modelinin daha etkin olduğunun belirlenmesinin ardından temel varsayımların geçerliliğini test etmek önem arz etmektedir. Bu varsayımlardan en önemlileri değişen varyans (heterokedastisite), otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun yokluğu varsayımlarıdır.

Rassal etkiler modelinde yapılan tahminlerde değişen varyansın olup olmadığını tespit etmek için kullanılan testlerden biri Breusch-Pagan (1980) Değişen Varyans testidir. Bu testin temel hipotezi "birimlerin varyansları eşittir" şeklindedir (Güriş ve diğerleri, 2020: 257). Bu test, R yazılım dilinin 4.3.1 versiyonundaki "lmtest" kütüphanesi fonksiyonları kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Zeileis ve Hothorn, 2002). Tablo 3'te Breusch-Pagan Değişen Varyans testinin sonuçları bulunmaktadır. Tablo 3'ten görüldüğü üzere, Breusch-Pagan Değişen Varyans Testi sonuçlarına göre, her iki model için de "birimlerin varyansları eşittir" şeklinde ileri sürülen temel hipotez reddedilmiştir. Böylece, her iki modelde de değişen varyans sorunu olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3. Breusch-Pagan Değişen Varyans Testi Sonuçları

	Model1	Model 2
Breusch-Pagan test istatistiği	45.11	1065.6
Olasılık değeri	0.0487	0.00

Otokorelasyon sorununun varlığını sınamak için yapılan "Breusch-Godfrey" ve "Wooldridge" testlerinin sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Her iki testin temel hipotezi "otokorelasyon yoktur" biçimindedir (İşcanoğlu Çekic ve Gültekin, 2019: 48). Tablo 4'teki bulgulara göre, her iki modelde de test istatistikleri 0.05'ten küçük olması, bu modellerde otokorelasyon sorununun var olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Tablo 4. Otokorelasyon Testi Sonuçları

	Model1	Model 2
Breusch-Godfrey-Wooldridge test istatistiği	37.75.11	17.38
Olasılık değeri	0.00	0.0431

Rassal etkiler modelinde test edilmesi gereken üçüncü önemli varsayım, birimler arası korelasyonun var olup olmamasıdır. Bu modelde, birimlerin tesadüfi çekimden geldiği düşünülerek birimler arası korelasyonun beklenmeyen bir durum olduğu kabul edilse bile, yine de rassal etkiler modelinde birimler arası korelasyonun varlığı ihtimali test edilmelidir Yerdelen Tatoğlu (2020). Bu ihtimali sınamak için kullanılan testlerden biri de Pesaran CD testidir (İşcanoğlu Çekic ve Gültekin, 2019). Bu testin temel hipotezi, "birimler arası korelasyon yoktur" şeklindedir. Tablo 5'te Breuch-Pagan LM testi ve Pesaran CD testi sonuçları yansıtılmaktadır. Bu sonuçlara göre, her iki modelde de birimler arası korelasyon mevcuttur.

Tablo 5. Pesaran CD Testi Sonuçları

	Model1	Model 2
Breuch-Pagan LM test test istatistiği	531.87	625.54
Olasılık değeri	0.00	0.00
Pesaran CD test istatistiği	3.849	16.617
Olasılık değeri	0.00	0.00

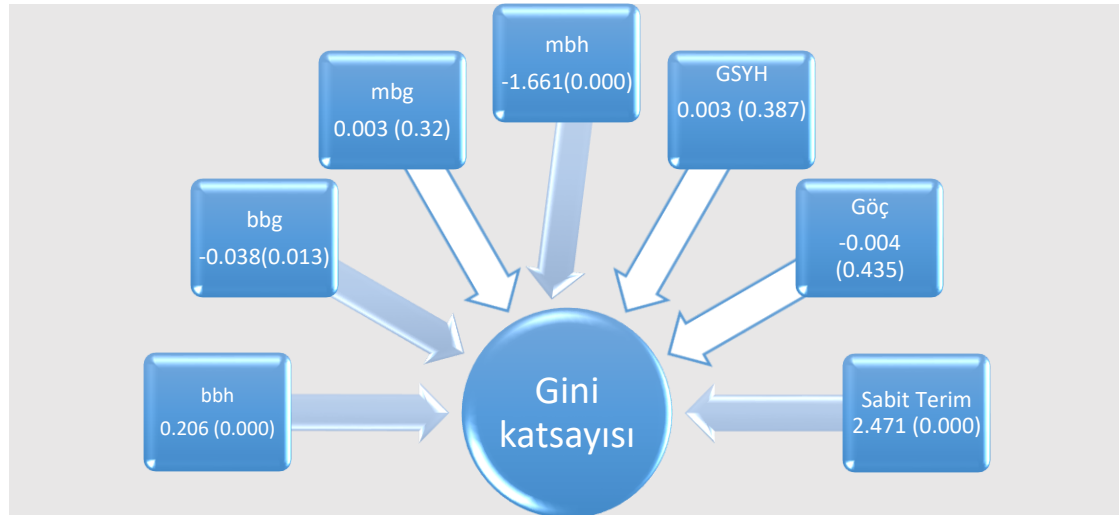
İki modelde de, değişen varyans ve otokorelasyon sorunları bulunduğundan bu varsayımdan sapmaları dikkate alan ve varsayımdan sapma durumunda da tutarlı ve sapmasız tahminler yapabilen Driscoll-Kraay (1998) dirençli tahmincisi ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Driscoll-Kraay (1998) dirençli tahmincisinden elde edilen sonuçlar Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Driscoll-Kraay (1998) Tahmincisi Sonuçları

Değişkenler	Model 1 (Bağımlı Değ.: Gini)	Model 2 (Bağımlı Değ.: GSYH)
Sabit terim	2.471 (0.000)	0.307 (0.931)
Bbg	-0.038(0.013)	1.423(0.000)
Bbh	0.206 (0.000)	-0.891 (0.028)
Mbg	0.003 (0.32)	0.217 (0.000)
Mbh	-1.661(0.000)	1.411 (0.631)
GSYH	0.003 (0.387)	-
Goc	-0.004 (0.435)	0.143 (0.189)
Gini	-	0.755 (0.123)
R ²	0.1055	0.801
Adjusted R ²	0.081	0.791
Wald Chi2	1040.02	15719.3
Prob. Chi2	0.000	0.000

Tablo 6'daki bulguların daha açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmasını için her bir modelin sonucu ayrı bir şekilde ele alınmıştır.

Şekil 3'te bölgesel ve merkezi bütçe gelir ve harcamalarının, GSYH'nın, bölgelerin aldığı göçün Gini katsayısı üzerine etkisini inceleyen Model 1'in tahmin sonuçları yer almaktadır.

Şekil 3. Model 1'in Driscoll-Kraay (1998) Tahmincisi Sonuçları

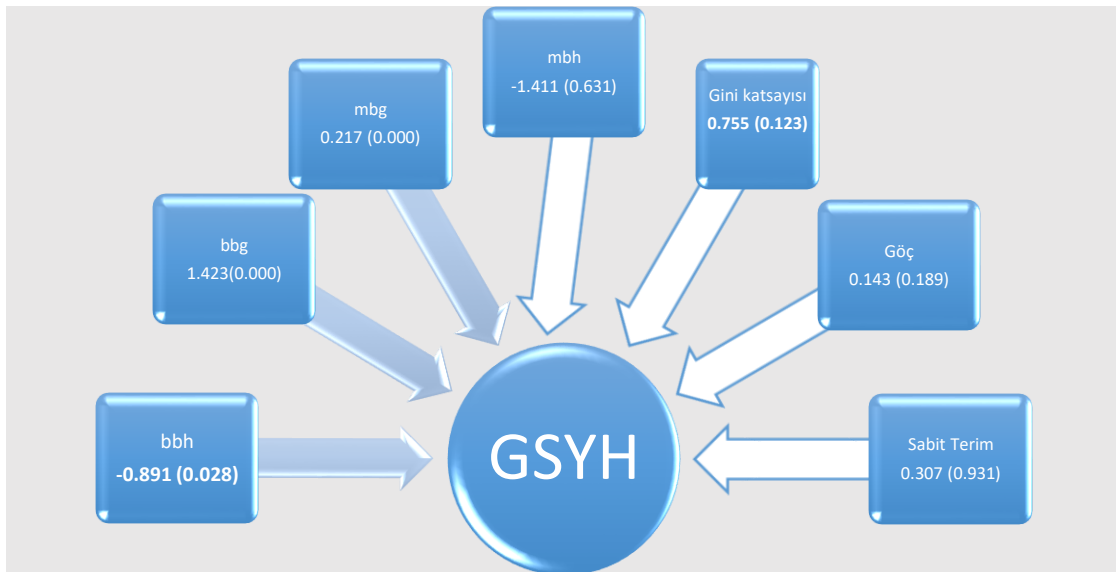
Şekilde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki istatistiksel olarak anlamsız etkileri beyaz oklarla gösterilirken, anlamlı etkiye sahip değişkenler renkli oklarla vurgulanmıştır. Buna

göre, bölgesel bütçe gelirlerinin kişisel gelir dağılımı üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu, bu durumun kişisel gelir dağılımını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bundan farklı olarak merkezi bütçe gelirlerinin gelir dağılımı üzerine olumsuz lakin anlamsız etkisi gözlemlenmektedir. Martinez-Vazquez ve diğerleri (2012), Demirgil (2018), Günel (2019), Karabulut (2020), Şener (2020), Hayrulloğlu ve Tuzun (2020), Eser ve Genç (2020), Tabar (2023) araştırmalarını göz önünde bulundurduğumuzda, genel olarak dolaylı vergilerin gelir dağılımına olumsuz etki ettiği, ancak dolaysız vergilerin genellikle olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yapılan analizler, bölgesel bütçe gelirlerinin kaynağının temel olarak dolaysız vergilerden oluştuğunu, ancak dolaylı vergilerin toplam merkezi vergiler içinde önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir (Duran, 2023:120; Günel, 2019: 286). Özellikle kalkınma planları kapsamında uygulanan vergi teşvikleri merkezi bütçe gelirleri içerisinde dolaysız vergilerin payının azaltılmasına ve dolaylı vergilerin payının artırılmasına etki etmiştir. Bu durum merkezi ve bölgesel bütçe harcamalarının etkileriyle bağlı bulguyu açıklayabilir.

Aynı zamanda merkezi bütçe harcamalarının gelir dağılımını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Merkezi bütçe harcamalarındaki %1'lik artış, Gini katsayısını 1.661 oranında azaltacaktır. Diğer yandan, bölgesel bütçe harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bölgesel bütçe harcamalarında meydana gelen bir birimlik artış, Gini katsayısını 0.206 oranında artırmaktadır. Yapılan çalışmaları göz önüne alırsak esasen eğitim ve sosyal yönlü bütçe harcamaları gelir dağılımını olumlu etkilemektedir (Afonso vd. (2008); Yücel (2011); Martinez-Vazquez vd. (2012); Özbay (2022)). Bölgesel bütçe harcamalarının gelir dağılımı üzerine etkisinin iyileştirilmesi için bu harcamaların yapısını özellikle eğitim sağlık ve sosyal yönü harcamaların payını yeniden gözden geçirilmesi önem arz edebilir.

Bölgeler arasındaki göçün yanı sıra GSYH'nın da gelir dağılımı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlemlenmektedir. Bu bulgu belli ölçüde Stewart (2000), Tosun (2016) çalışmalarının bulgularıyla uyumludur. Bunun dışında Dağdemir ve Acaroğlu (2011) çalışmaları göz önüne alındığında ekonomik büyüme ile gelir dağılımının optimal kordinasyonunun sağlanması için ikincil dağılım araçlarının etkin kullanımı önem arz etmektedir.

Şekil 4'te bölgesel ve merkezi bütçe gelir ve harcamalarının, Gini katsayısının, bölgelerin aldığı göçün bölgelerde üretilen GSYH üzerine etkisini inceleyen Model 2'in tahmin sonuçları yer almaktadır.

Şekil 4. Model 2'in Driscoll-Kraay (1998) Tahmincisi Sonuçları

Şekil 4'e göre, bağımsız değişken olarak yer alan bölgesel ve merkezi bütçe gelirlerinin GSYH üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmektedir. Bölgesel ve merkezi bütçe gelirleri %1 arttığında GSYH sırasıyla 1.423 ve 0.217 oranında artacaktır. Bu bulgular, Hazman ve Büyükben'in (2020) çalışmasının sonuçlarıyla belli ölçüde uyumlu olup vergi teşviklerinin bölgesel büyümede belirli bir başarı sağladığını göstermektedir.

Bölgelerin aldığı göç gibi Gini katsayısının da anlamlı bir etkisinin olmadığı da Şekil 4'ten görülmektedir. Bu sonuç literatürde bu konuda yapılan araştırmaların (Stewart (2000); Peçe vd. (2016)) bulgularıyla uyumlu değildir. Bu bulgu, gelir dağılımının büyümenin temel lokomotiflerinden biri olan toplam talebin oluşturulmasında yeterli olmadığını ve sermaye oluşumuna yeterli ölçüde etki etmediğini ortaya koymaktadır. Konunun detaylı öğrenilmesi bakımından gelecekte gelir dağılımı ve sermaye oluşumu arasındaki ilişki ayrıca bir araştırmada ele alınabilir.

Bütçe harcamalarına bakıldığında ise, bölgesel harcamaların büyüme üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu, ancak merkezi harcamaların etkisinin pozitif olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsız olduğu gözlemlenmiştir. Bölgesel bütçe harcamalarının %1 oranında artması, GSYH'yi 0.891 oranında azaltmıştır. Bu bulgunun iktisadi temellerini anlamak için daha sonra yapılacak çalışmalarda hem bölgesel hem de merkezi bağlamda bütçe harcamalarını oluşturan tüm unsurları ayrı ayrı modellerde ele alarak her bir harcama kalemi ile gelir dağılımı ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerine yönelik araştırma yapılabilir.

Sonuç

Mali politikanın temel hedefleri arasında gelir dağılımında adaletin sağlanması ve iktisadi büyüme önem arz etmektedir. Bu bağlamda, mali politikaların temel taşı olan bütçe uygulamalarının, gelir eşitsizliği ve büyüme üzerindeki etkilerinin anlaşılması, bölgesel mali politikaların hedeflere daha etkili bir şekilde ulaşmasına olanak tanır

Elde edilen bulgulardan, bölgesel bütçe gelirlerinin, kişisel gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bölgesel bütçe harcamalarının gelir dağılımını olumsuz etkilemesi gibi teorik beklentiler ile uyumlu olmayan bir sonuçla da karşılaşmaktayız. Bölgesel bütçe gelirlerinin tersi olarak Merkezi bütçe gelirlerinin Gini katsayısını pozitif ama istatistiksel olarak anlamsız etkilemesi sonucu Martinez-Vazquez vd. (2012), Demirgil (2018), Günel (2019), Karabulut (2020), Şener (2020) Hayrullahoğlu ve Tuzun (2020), Eser ve Genç (2020) ve Tabar (2023)'ün aldığı sonuçlarla uyumludur. Zira bu sonucun kalkınma odaklı teşvik politikaları kapsamında merkezi bütçe gelirlerinin bölgesel bütçe gelirlerinden farklı olarak dolaylı vergilerin ağırlıklı olması sebebinden kaynaklandığı düşünülmektedir. İleride oluşturulacak politikalar kapsamında dolaylı vergilerin bu etkisi göz ardı edilmemelidir. Merkezi bütçe harcamalarının ise gelir dağılımını olumlu yönde etkilediğini görmekteyiz. Elde edilen bu sonuçlar teorik beklentilere paralel olarak Afonso vd. (2008), Yücel (2011) ve Özbay (2022)'in ampirik çalışmalarından elde edilen bulgularla uyumludur. GSYH ile bütçe gelir ve harcamaları arasındaki ilişkiyi inceleyen Model 2'de bağımsız değişken olarak yer alan bölgesel ve merkezi bütçe gelirlerinin ise GSYH üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkisinin ortaya çıkması vergi teşvik politikasının belli ölçüde başarılı sonuçlara ulaştığının bir göstergesi olarak görülebilir. Bölgesel harcamaların büyümeyi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı, merkezi harcamaların pozitif ama istatistiksel olarak anlamsız bir etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Bölgesel bütçe harcamalarının hem büyümeyi hem de gelir dağılımını olumsuz etkilemesi ve bölgesel bütçe gelirlerinin ise her iki ekonomik olguyu olumlu etkilemesi dikkat çekmektedir. Bu bölgelerde uygulanan mali politikada gelir kısmından farklı olarak harcama politikalarının gelir eşitleme ve üretimi teşvik işlevlerinin beklendiği gibi olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun ortadan kaldırılmasında ise temel önlemlerden biri harcamalar üzerinde kontrol mekanizmalarının artırılması olabilir. Teorik ve politik beklentilere uygun olarak merkezi bütçe gelirleri büyümeyi, harcamalarıysa gelir dağılımını olumlu etkilemiştir. Bölgesel harcamaların

gelir dağılımı üzerine, merkezi harcamaların büyüme üzerine etkinliğini sağlamak için harcamaların yönü ve yapısı yeniden gözden geçirilmelidir. Bölgelerin aldığı göçün de gelir dağılımı ve büyüme üzerine bir etkisinin olmamasının yanı sıra Büyüme ve Gini katsayısının bir-diğeri üzerinde etkisi olmamasının araştırmanın temel hipotez ve teorik beklentileri kapsamında dikkat çekmektedir. Bölgesel gelir dağılımı ve büyüme arasındaki ilişkinin iyileştirilmesinde ikincil gelir dağılımı araçlarının özellikle bütçe politikalarının önemi büyüktür. Bu sebeple oluşturulan bütçe politikaları, sabit sermaye oluşumunun temel kaynağı olan tasarrufları aşırı derecede azaltmadan ekonomik büyümenin sonuçlarını toplumun düşük gelirli kesimlerine en fazla fayda sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu çalışmanın kısıtı bütçe harcama ve gelirlerini bir bütün olarak modele dahil edilmesidir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda hem bölgesel hem de merkezi bağlamda bütçe harcamalarını oluşturan tüm unsurları ayrı ayrı modele alarak her bir harcama kaleminin gelir dağılımı ve büyüme üzerindeki etkisine yönelik araştırma yapılabilir.

Kaynakça

- Acar, I. (2015). Türkiye' de Gelir Dağılımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 43-59
- Afonso, A. Schuknecht, L. Tanzi, V. (2008). Income Distribution Determinants And Public Spending Efficiency. *Working Paper Series NO 861*
- Akın, F. (2015). Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımına Müdahale Gereği, *İş ve Hayat*, 1 (1), 9-24
- Aliyev, P. (2010), *Piyasa Ekonomisi Şartlarında Milli Gelirin Dağılımı ve Yeniden Dağılımının iyileştirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi.
- Asimakopulos, A. (1988). *Post-Keynesian Theories of Distribution*. In: Asimakopulos, A. (eds) *Theories of Income Distribution. Recent Economic Thought Series*, (vol 12. pp 133–157). Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-009-2661-5_6
- Auten, G. (2021). Recent Research on Income Distribution: An Overview of the Field. *Capitalism and Society*, 15(1):1-21
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), s.49–70
- Breusch, T.S. and Pagan, A.R. (1980) The Lagrange Multiplier Test and Its Application to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*, 47, 239-253. <https://doi.org/10.2307/2297111>
- Ceyhan, S. Peçe, M.A.(2020). Reel Faizlerin Gelir Adaletsizliği Üzerindeki Etkileri: Seçilmiş Oecd Ülkeleri İçin Bir Panel Ardl Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 35-46
- Croissant Y, Millo G (2008). “Panel Data Econometrics in R: The plm Package. *Journal of Statistical Software*, 27(2), 1–43. doi:10.18637/jss.v027.i02.
- Çalışkan, S. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59: 89–132.
- Çapar, U., Yayla, N. (2019). Türkiye’de Bölgelerarası Gelir Dağılımı Yakınsaması: Mekansal Ekonometrik Analiz. *UIİİD-IJEAS*, (25), 283-302
- Çekic İşcanoğlu, A. Gültekin, H. (2019). R uygulamalı Panel Veri Analizi ve Ampirik bir Uygulama, Ekin yayınları
- Çetin, M. E. (2019). *Türkiye’de Gelir Dağılımının İncelenmesi (1998-2015)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Şanlıurfa

- Dağdemir, Ö. Acaroğlu, H. (2011). Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımının İller Düzeyinde Analizi: 1990-2006. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 39-56
- Demirgil, B. (2018). Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: ampirik bir çalışma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131
- Driscoll, J.C. & Aart C. K. (1998). Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data. *Review of Economics and Statistics*. 121, 549-560.
- Duran, İ. (2023). Vergilemede adalet açısından dolaylı ve dolaysız vergilerin incelenmesi (2006-2022 dönemi). *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 23 (1), 113-135. Doi: <https://doi.org/10.54961/uobild.1396961>
- Ekinci Hamamcı, E. D. Kahreman, Y.(2020). 2012 Yatırım Teşvik Sistemi’nin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Erzurum’da Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 179-205
- Eser, L.Y., Genc, M.C. (2020). Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Örneği, *Maliye Dergisi*, 178, 224-239
- Filiztekin, A. ÇELİK, M.A. (2010). Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği, *MEGARON*, 5(3),116-127
- Francese, M. and Mulas-Granados, C. (2015). Functional Income Distribution and Its Role in Explaining Inequality. *IMF Working Paper, Fiscal Affairs Department, WP/15/244*, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15244.pdf> (2.12.2023)
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom* (40th Anniversary Ed.). Paperback – Deluxe Edition, (original work published 1967)
- Gündem, F. (2014). *Bölgesel Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörlerin Analizi: Türkiye Örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi
- Günel, T.(2019). Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama, *Journal of Yasar University*, 14(55), 277-287
- Güriş, S. Akay Çağlayan, E. Güriş, B. (2020). *R ile Temel Ekonometri*, DER yayınları.
- Hausman, J. A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica*. 46(6), 1251-1271.
- Hayrullahoglu, B. Tuzun, O. (2020). The effect of taxes on income distribution: an analysis for turkey and other selected oecd countries. *Proceedings of The Thurd Economics, Business and Organization Research(ebor) Conference*, Rome, Italy
- Hazman, G.G. Büyükben, N.K. (2020). Vergi Teşviklerinin Yerel Ekonomik Büyüme ve İstihdam Üzerindeki Etkisi: TR33 Bölgesi Açısından Değerlendirme. *Maliye Dergisi*, 179:186-212
- Howard, M.C. (1979). *Modern Theories of Income Distribution*, Macmillan New Studies in Economics Publisher: Macmillan Education UK, ISBN: 978-0-333-19460-7
- Karabulut, Ş. (2020). Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(1), 93-100
- Karadeniz, H.K. (2019). The Effects Of The Wealth Taxes On Income Distribution In Turkey. *34.International Public Finance Conference*, Antalya, Turkey.
- Kalecki, M. (1939 [1991]), *Money and Real Wages*, Osiatynski, Jerzy (Der.), *Collected Works of Michal Kalecki (Vol. II)* (New York: Clarendon Press-Oxford): 21-50.
- Kalecki, M. (1954). *Theory of Economic Dynamics: An Essay on Cyclical and Long-Run Changes in Capitalist Economy*. George Allen and Unwin, London.

- Kutlu Horvath, S. Horvath, I. C. (2020). Post Keynesyen İktisatta Fonksiyonel Gelir Dağılımının Evrimi: Eleştirel Bir Literatür Analizi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜİİBFD*, 11(21), 2149-9136
- Malthus, T. R. (1992), *An Essay on the Principle of Population*. London: J. Johnson. Cambridge Texts in the History of Political Thought (Donald Winch, ed.) Cambridge: Cambridge University Press, (original work published 1803)
- Martinez-Vazquez, J. Moreno-Dodson, B. Vulovic, V.(2012). The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries. *Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series, Working Paper No. 12-30*, <http://ssrn.com/abstract=2188608> (2.12.2023)
- Nargeleçekenler, M. (2011). Hisse Senedi Fiyatları ve Fiyat/Kazanç Oranı İlişkisi: Panel Verilerle Sektörel Bir Analiz. *Business and Economics Research Journal*. 2(2), 165-184.
- Özbay, F. (2022). Türkiye’de Yoksulluk İle Mücadelede Sosyal Bütçe Anlayışı. *Econharran Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 1-11
- Öztürk, N. ve Göktolga, Z. G. (2010). Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler, *Bütçe Dünyası Dergisi*, 34, 3-25
- Peçe, M.A., Ceyhan, M.S. ve Akpolat, A. (2016). Türkiye’de Gelir Dağılımının Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 2(Special Issue 1), 135-148, ISSN : 2458-9381
- Piketty, T. and Saez, E. (2003). Income Inequality in the United States, 1913–1998. *Quarterly Journal of Economics*, 118(1): 1–41. <https://eml.berkeley.edu/~saez/TabFig2018.xls>.
- Piketty, T. Saez, E. and Zucman, G. (2018). Distributional National Accounts: Methods and Estimates for the United States. *Quarterly Journal of Economics*, 133(2), 553–609. <https://gabriel-zucman.eu/usdina/>.
- Pigou, Arthur C. (1920), *The Economics of Welfare*. 4th Ed. London: Macmillan, 1952.
- Rzayev Z. ve Halilov Ş. (2008). *İktisadi Kalkınma ve Vergi politikası*, Bakü.
- Sandmo, A. (2013). The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought. *Department of Economics, Norwegian School of Economics (NHH), N-5045 Bergen, Norway*. <https://core.ac.uk/download/pdf/30800067.pdf> (20.01.2024)
- Sen, A. & Foster J. (1997). *On Economic Inequality*. Oxford: Oxford University Press.
- Sevinç, H. Aliyev, P. Sevinc, D.(2019). Türkiye ve Azerbaycan Devletlerinde Bölgesel Kalkınma Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi, V. “*European Congress On Economic Issues*, Bakü, Azerbaycan.
- Stewart, F.(2000). Income Distribution And Development. *QEH Working Paper Series - QEHWPS37, Working Paper Number 37*, <http://workingpapers.qeh.ox.ac.uk/RePEc/qeh/qehwps/qehwps37.pdf>
- Scholz, W., Hagemeyer, K ve Cichon, M. (2000). *Social Budgeting*. International Labour Office
- Sönmez, M. (1998). *Bölgesel Eşitsizlik Türkiye’de Doğu Batı Uçurumu*. Alan yayıncılık.
- Smith, A. (1976), *The Theory of Moral Sentiments*. London: A. Millar. Edinburgh: A. Kincaid and J. Bell. Glasgow Bicentenary Edition, (D. D. Raphael and A. L. Macfie ed.) Oxford: Oxford University Press, (original work published 1759)
- Smith, A. (2016). *Milletlerin Zenginliği*. (H. Derin, Çev.). İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1776).

- Şener, N.B.(2020). *Dolaylı Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi: Panel Veri Analizi İle Ülkeler Arası Bir Karşılaştırma*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi
- Tabar, Ç. (2023). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *International Journal of Public Finance*, 8(1), 67 – 84, DOI: 10.30927/ijpf.1145774
- Tatoğlu Yerdelen, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*. (5. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Tosun, B. (2016). *Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi: Kuznets hipotezi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Turhan, S. (1993) *Vergi Teorisi ve Politikası*, İstanbul, Filiz Kitabevi
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2022a). Gelir Dağılımı İstatistikleri, Bölgesel Sonuçlara Göre Hanehalkı kullanılabilir gelire göre Gini katsayısı tablosu, 2014-2022; Hanehalkı kullanılabilir gelire göre Gini katsayısı, P80/P20 ve P90/P10 oranları tablosu, 2006-2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TUİK). (2022b). Ulusal Hesaplar İstatistiği, Bölgesel gayrisafi yurt içi hasıla, iktisadi faaliyet kollarına (A10) göre, cari fiyatlarla, 2004-2021, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Ulusal-Hesaplar-113> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TUİK). (2022c). Göç-İstatistikleri, Tablo 2, İllerin aldığı, verdiği göç, net göç ve net göç hızı, 1980-2022 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2022-49727> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2022d). Gelir-Dağılımı-istatistikleri, Hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımı, 2014-2022 TABLOSU, 2014-2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2022e). Gelir-Dağılımı-istatistikleri, Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 10'luk gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı, 2014-2022, TABLOSU, 2014-2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2022f). Gelir-Dağılımı-istatistikleri, Tüketim harcamalarına ilişkin bölgesel fiyat düzeyi endeksleri. 2008-2022 Tablosu, 2014-2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745> (3.12.2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2022g) Göreli Yoksulluk İstatistikleri, bölgesel sonuçlara göre, Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulluk oranları, 2014-2022 tablosu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746> TC hazine ve maliye bakanlığı, muhasibat genel müdürlüğü İller İtibarıyla Mahalli Yönetim Bütçe İstatistikleri (2006-2022) <https://muhasebat.hmb.gov.tr/iller-itibariyle-mahalli-yonetim-butce-istatistikleri-2006-2018>
- TC Hazine ve Maliye Bakanlığı, Muhasibat Genel Müdürlüğü, İller İtibarıyla İtibarıyla Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri (2004-2022) <https://muhasebat.hmb.gov.tr/iller-itibariyle-merkezi-yonetim-butce-istatistikleri-2004-2019>

- Ulutürk, S. ve Ersezer, D. (2005). Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 47. Seri, Prof. Dr. Türkan Öncel'e Armağan
- Yayar, R. Demir, Y. (2012). Bölgesel Kalkınma Ve Yatırım Teşvikleri: Tokat İlinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39, 119-146
- Yücel, D. (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri Ve Politikaları: Türkiye'de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Zeileis A, Hothorn T (2002). Diagnostic Checking in Regression Relationships. *R News*, 2(3), 7–10. <https://CRAN.R-project.org/doc/Rnews/>.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.